

Morfológia

MORPH – Kalmár János,
Mata Attila, Szabó Tamás

BARABÁS MÁRTON

Múcsarnok, 2018. IX. 21. – XI. 11.

Közel húsz éve öt szobrász hozta létre a MORPH csoportot. Már akkor sem fiatal, pályakezdő művészek csoportosulása volt ez. A magyar művészeti élet öt külön-külön is jelentős tagja látták jónak, hogy együtt is megmutassák magukat, vállalva ezt a kötődést, köteléket.

A Múcsarnokban jelenleg a csoport három tagjának művei láthatók. A negyedik csoporttag, Gaál József nemrég megnyílt

Fotó: Berényi Zsuzsa

SZABÓ TAMÁS: *Kék fej*, 2007, fa, ólom, festett szög

kiállítását könnyű képzeletben összekapcsolnunk Kalmár János, Mata Attila és Szabó Tamás munkáival. (Meg kell említenem a csoportból korábban kivált Taubert László és a csoporttal később kiállító Drabik István nevét is.) A kiállítás címe, a MORPH (a csoport szó nélkül) azt hivatott jelezni, hogy nem a teljes kollektíva állít most itt ki. De mit is jelent a morph? Görög eredetű szó, ami számos szókapcsolatban szerepel – az amorf, antropomorf szavakra gondolok például. Az itt kiállított művek többsége összefüggésbe hozható az emberi alakkal, a kora gyermekkorban rögzülő testsémákkal.

A MORPH tagjait az emberi alak átfogalmazásának, újrakonstruálásának igénye hozhatta össze. Náluk minden plasztikai gesztus, formatöredék antropomorf. Külön-külön talán csak geometriai formákat, talált tárgyakat, hasábok halmazát látjuk, de ezek együttesen – különböző absztrakciós szinteken – már emberi alakká, fejé állnak össze, így az elvontabb darabok is izgalmas értelmezési játékra invitálnak.

Van valami kimondatlan (bár olykor kinyilvánított) vágy mindhárom kiállító művész munkáiban a 20. század eleji szobrászati megújuláshoz való kötődésre, az időből, a jelenből való kiszakadásra, a megszakadt művészettörténeti fonál újrafelvételére.

Szabó Tamás az Iparművészeti Főiskola szilikát szakán végzett. Amikor először jártam a műtermében, egy michelangelói méretű szobron dolgozott. Láthatóan örömtől lelte a nagy méretben és a könnyedén létrejövő izomkötegek mintázásában. Ezt a képességét a 80-as évek elejétől közel egy évtizeden át tartó posztmodern Leonardo-átirataiban bontakoztatta ki. Sérült dokumentumfotókhoz hasonló kép- és szobordramákat hozott létre. Közel húsz éve kezdte szögekkel kivert szobrait és a Húsvét-szigeten talált kőszobrokhoz hasonló fejeit mintázni, faragni. *Menet* című szoborcsoportjában széles csipőjű nők sziluettje bontakozik ki előttünk. A testeket kisebb-nagyobb szögek borítják. Nem a mártírok, Szent Sebestyének testét átütő nyilak és szögek ezek. Szinte felizzanak, összeforrnak, együtt mozognak a testtel. A szögtakaró szabadon hagyja a fejet, az arc helyén megmutatkozik a szobor anyaga, a

Részlet a kiállításból

Fotó: Berényi Zsuzsa

fotó: Berényi Zsuzsa

SZABÓ TAMÁS: *Metamorfózis XIX*, 2018, vászon, vegyes technika

fa, amelybe Szabó Tamás a fa korábbi hegét beforrni kezdő, gyógyuló kambriumgyűrűt is belekomponálta. A figurák hátul síkba zártak, akár a középkori oltárszobrok, a Madonnák. A síkfelületet a szobrász fémlemezzel

MATA ATTILA: *Bankár (Genesis)*, 2017, acryl, hegesztett rozsdamentes lemez, 104x67x38 cm

borítja, cipősarkak és spiccvasak holdsarlóival (újabb, a nőiségre utaló szimbólummal) szegélyezi, elindítva ezzel egy következő plasztikai történetet. Jellegzetessége ezeknek az alakoknak a zsírfarúság, a szteatopügia. Ez a jelenség természetközeli népeknél, így a kelet-afrikai busman népcsoportnál a termékenység, a női szépség jele, de időben sem kell messze mennünk, csak a 18. századig – vagy elég talán csak a reformkorig –, hogy a női testképet másként láttató viseletekre bukkanjunk. A krinolin, a turnúr, a kámvás rokolya olyan szerkezetek voltak, amelyekkel a női alak sziluettjét az akkori divat szerint alakították át.

Szabó Tamás műveiben kivételesen szép a posztamensre is kiterjedő patina, felületalakítás is. Érdekes lenne összevetni szöges szobrait a német Günther Uecker munkáival. Legújabb sorozatában azonban Szabó kisajátítja, háttérként, mellékmotívumként szerepelteti a hímezéseket, legyenek azok népi vagy polgári minták. Szélesre tárja a kaput egy újabb alkotói periódus előtt.

Kalmár János előbb a varsói képzőművészeti egyetemen, majd a budapesti Képzőművészeti Főiskola szobrász szakán végezte tanulmányait, Vigh Tamás volt a mestere. Emlékszem korábbi, finom színezésű, visszafogott geometriájú festményeire, spalettákra készített képeire, letisztult vonalvezetésű rajzaira. A budapesti Lengyel Intézetben szervezett egy olyan kiállítást, amelynek tárgyait el lehetett vinni, ha valaki hozott helyettük egy másikat, akár a sajátját is. Konceptuális, avantgárd gesztus volt ez, az egyébként tartós anyagokkal – főként bronzsal, kővel és betonnal – dolgozó szobrász részéről. A szétvágott, bemetszett fémlemez íves és egyenes hajlításai állandósult formát nyernek

MATA ATTILA: *Luxusnő*, 2005, bronz, festett fa, 123x78x60 cm

fotó: Berényi Zsuzsa

Kalmár szobraiban. A kiinduló lemez testté vastagodik, késsé, baltává, csákány formájú alakzatokká, kristálypálcákká, és legfőképpen emberekké alakul munkája nyomán. Miközben maradandó anyagból készíti a szobrait, a melléjük rendelt szövegekben a materiális világ korlátait érzékelteti. Képes ráérezni a szavakkal csak körülírható lelki tartalmakra. Plasztikai összefüggésbe hozhatók az origamival, de a metszett, vágott formákból összefűzött graffitikkal is.

Az első teremben látható *Függőleges törékenységgel* című, 2017-es szoborcsoportja hét magányos alakból áll. Követhető rajtuk a láb-, a test- és fejséma, az egymás mellé került figurák azonban egyénitetség nélküli, magányos emberek. Mindnyájan ugyanazokat a fizikai, és lelki terheket hordozzák, a végsőig leegyszerűsített alakok.

KALMÁR JÁNOS: *Lelki gravitáció V.*, 2015, geopolimer, pigment, 135×70×45 cm

A 2015-ben keletkezett *Leleki gravitáció* című kompozícióval viszont Kalmár bővített „mondatokban” mesél. A kés, a tű fokaként megjelenő, fordított másik kés és a vitorlaszillett, a hajó és a horog, a cápa fogra emlékeztető újabb forma megannyi asszociációt elindító plasztikai lelemény. *Leleki gravitáció* címmel Kalmár 2014-ben is készített szobrot, ez most a második teremben látható. Korábbi plasztikáitól eltérően itt mintha távolodna a közvetlenül az emberi alakra utaló formáktól. Az elindított, kibontott formák a szobor felületére karcolt rajzban folytatódnak, mutatva mintegy a továbbalakulás irányát. Érdekes figyelni a szobor talapzatára is, hiszen tulajdonképpen ebben folytatódik a szobor. A mészke lyukacsossága is jelzi a kőnek az étellel való valaha volt kapcsolatát: mintázatát átmetasztett, felszínre került gázbuborékok sora adja ugyanis. A szintén 2014-ben készült *Leleki gravitáció V.* a wiesbadeni múzeum Jawlensky-portréival rokonítható, az azoknak a térben történő továbbfogalmazásaként tétéleződő plasztika Kalmár egyik főműve.

Mata Attila szobrászata a 80-as években tapasztalt festészeti-szobrászati megújulás fősodrában állt, és ez az akkor kialakult figurateremtési eszköztár ma is jellemző munkáira. Már a sorkatonai szolgálata alatt is afrikai szobrokat faragott, ezzel vált kibírhatóvá számára ez a nehéz időszak. A Képzőművészeti Főiskolán Vigh Tamás volt a mestere.

A 80-as évek közepén láncfűrészsel faragott brutális, neoexpresszív szobrokkal debütált. Nemcsak a faragás módja, de a megjelenő motívumok is újszerűek voltak akkori szobrain. Napernyő alatt vagy mellett álló nőalak tölgyfából, nagyot lépő férfi az arcához szorított felvevőgéppel. Ezek a szobrok Markus Lüpertz és Georg Baselitz munkáival rokoníthatók. Az absztrakt figurateremtés iránti fogékonyság, a festészet és a plasztikai megoldások szerves egyidejűsége, valami fékezhetetlenség jellemzi az első érett szobrokat. Későbbi műveiben látható, hogy hatott rá a korai avantgárd és a kubista szobrászat. Mata Attilát nem érdekli se a patina, se a felület végső cizelláltsága, végtelen közvetlenséggel teremt figurákat, téri viszonyokat. A látszólagos kidolgozatlanyságot a felületre festett színek értelmezik, árnyalják tovább, ezeknek a színeknek nála szobrászati funkciójuk is van.

Nő hajlított formákkal című, 2013-as szobra ívelt hasáb alakú nőt formáz. Radararcát ölelő forma ellenpontozza, négy lába akár széke is lehetne. Két különböző anyagot használ a *Bankár* című, 2017-es szobrán, amelyen rózsaszín gipszre emlékeztető akril műgyantát és hegesztett rozsdamentes lemezt ütköztet. A figura feje lebegni látszó körökből áll össze, mégsem érezzük, hogy ez glória lenne. Ívelt csatornabélés inkább, bőrdőfogantyúval. Mindent a keletkezés, az asszociációk kezdetének állapotában tart Mata Attila. A műtermi vázlat frissessége, ereje érződik ezen a szobron. Különböző anyagokat használ a *Festő* című, 2013-as szobrán is. Az *Avignoni kisasszonyokról* ismert picassói arc fehérre festett alumínium. Látható a tárlaton a Mata első alkotói korszakát megidéző *Hommage à Picasso* című festett faszobor is. Követhetetlen, gombócba gyúrt töredékekből álló mű.

Mata egyik szobra közel egy évig állt a budapesti Erzsébet téri Gödör (ma Akvárium) bejáratánál. Naponta láttam, és éreztem azt az erőt, amelyet egy jó szobor sugározni képes köztéren. Matának nem adatott meg egyelőre, hogy hazai köztéren par excellence szobra álljon. (A tér másik oldalán Kalmár Jánosnak a lebontott Nemzeti Szalon helyére állított szép, kiforrott műve áll.)

Foto: Berényi Zsuzsa

A Mata-szobor ideiglenesen tartózkodott a téren, aztán visszakerült az alkotó biatorbágyi házának udvarára. Ez a kiállítás alkalmat ad arra, hogy ismét látható lehessen.

Kalapos nő és Luxusnő 2012-ből és 2005-ből. Ahogy a szín hozzátartozik a forma végső megjelenéséhez, ugyanúgy tereli a nézőt a cím a nőfigura keresése felé. A testséma teljesen szétszóródik: nincs törzs, nincsenek vagy csak alig vannak kettőzött testrészek (lábak még igen, de karok, mellek, szemek már nem) Félkörök, hasábok sorolódnak játékos rendezetlenségbe, a nehézkedési törvényeket kikerülve, szinte lebegve. Mata Attila anyaga ezenfelül néhány új, 2018-ban készült munkával is kiegészül. Megfestett szobrokkal.

KALMÁR JÁNOS: *Emelkedés*, 2017, cement, pigment, 248×78×105 cm

A Múcsarnokban kiállító három szobrász külön-külön már rég megvívott a saját helyéért, művészetéért. Rég tudható viszont az is, hogy olyan közegben, amelynek nem mindennapi témája a művészet, a jelentős teljesítményeket mikroközösségekben, szubkultúrákban lehet vagy kell létrehozni. Ez a három alkotó megérezte az őket összekötő rokon vonásokat és azt, hogy így, összefogva talán többre jutnak. Nem csattog körülöttük a művaku fénye, de már rég érezhető, hogy nemcsak külön-külön, de együtt is részeivé váltak a közös emlékezetnek.

Kiállítási enteriőr